

I JORNADA LITCAT D'INTERGRUPS DE RECERCA

JOSEP MIQUEL RAMIS

Universitat Pompeu Fabra, Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge
josepmiquel.ramis@upf.edu

Amb l'objectiu de ser un punt de trobada entre els diversos grups de recerca dedicats a la literatura catalana contemporània, l'11 de maig de 2012 es va celebrar a la sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans la primera Jornada LITCAT d'intergrups de recerca. El tema escollit per a aquesta primera trobada va ser: «La literatura catalana contemporània: intertextos, influències i relacions».

La finalitat de la trobada era triple: conèixer les línies de recerca de cada grup; visibilitzar de manera pública la recerca que es porta a terme en relació amb la literatura catalana contemporània, i establir una xarxa de relacions que pugui promoure i compartir intercanvis i projectes en el futur.

Amb la participació de setze grups de recerca de les universitats d'arreu del territori de parla catalana —Universitat de Barcelona (UB), Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Universitat Pompeu Fabra (UPF), Universitat Rovira i Virgili (URV), Universitat de Lleida (UdL), Universitat de Vic (UVic), Universitat de les Illes Balears (UIB), Universitat de València (UV), Universitat d'Alacant (UA) i Universitat de Perpinyà (UPVD)— i de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), i organitzat pel Grup d'Estudis de Traducció, Recepció i Literatura Catalana (TRILCAT) (UPF) i el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC) i el Grup de Recerca en Arts Escèniques (GRAE) (UAB), la jornada va comptar amb un programa extens i variat, com a prova de la riquesa, diversitat i vitalitat dels estudis acadèmics sobre literatura catalana contemporània.

Els doctors August Bover, president de la Societat Catalana de Llengua i Literatura (IEC), i Enric Gallén, pel comitè organitzador, van ser els encarregats d'obrir i presentar la jornada, en què un representant de cada grup va oferir com a exemple una ponència sobre un aspecte inèdit de l'activitat de recerca que realitza.

La primera part de la jornada, moderada pel doctor Enric Gallén, va començar amb la ponència «El patrimoni literari: recuperació, preservació, difusió i estudi». Els doctors Jordi Malé i Joan Ramon Veny, del Grup de Recerca Aula Màrius Torres de la UdL, van presentar, amb alguns exemples representatius —J. V. Foix, Joan Teixidor, Màrius Torres—, el corpus digitalitzat de textos autògrafs, primeres edicions i documents audiovisuals; es tracta d'un cabal de documentació que ajuda, facilita i obre noves vies a la recerca en l'àmbit de la teoria literària i l'ecdòtica.

Seguidament, la doctora Carme Oriol, del Grup d'Estudis Etnopoètics de la Societat Catalana de Llengua i Literatura (IEC), va presentar «L'estudi de la lite-

ratura popular catalana des d'una perspectiva de gènere», en què va posar de manifest la gran tasca de recopilació de literatura popular realitzada per una colla de dones folkloristes, com ara la poeta Palmira Jacqueti, entre altres.

El doctor Magi Sunyer, del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana de la URV, va ser l'encarregat de prosseguir amb la ponència «Mites i símbols catalans entre el Modernisme i el Noucentisme», en què, a partir dels exemples de les novel·les *Sang nova*, de Marià Vayreda, i *Desil·lusió*, de Jaume Massó i Torrents, va mostrar diverses similituds i divergències en el tractament d'alguns símbols, com el de la terra alta, en textos de caire modernista i noucentista.

Gonçal López-Pampló, en representació del Grup de Literatura Catalana Contemporània de la UV, va parlar d'«Ironia i pactes de lectura» a partir de l'obra de Josep Maria Fonalleras *Un any de divorciat*.

El doctor Jaume Aulet, del Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània de la UAB, va cloure la primera tanda de ponències amb «Postguerra i exili. Xarneres i clivelles entre el text i el context». Tot partint d'un comentari sarcàstic sobre la situació general de la recerca universitària, i de la literatura catalana en particular, Aulet va exposar i mostrar diversos aspectes i matisos que es poden observar en la poesia d'Agustí Bartra a través del coneixement profund de la seva vida a l'exili i dels seus objectius personals i literaris.

Després d'una pausa, es va reprendre la jornada amb una nova tanda de ponències, en aquest cas moderades per la doctora Monstserrat Bacardí, del comitè organitzador. Va iniciar el torn la doctora Margalida Pons, del Grup de Recerca sobre Literatura Contemporània: Estudis Teòrics i Comparatius de la UIB, amb «Enrarament i transmissió cultural: la poesia experimental com a forma de conflicte/diàleg», en què va mostrar diversos aspectes teòrics i diferents exemples —C. H. Mor, Ponç Pons, Víctor Sunyol, entre altres— de la poesia experimental en la literatura catalana.

El doctor Francesc Foguet, del Grup de Recerca en Arts Escèniques de la UAB, va parlar de «La literatura dramàtica catalana del segle XXI: una aproximació crítica», en què es va mostrar especialment crític amb la dramaturgia catalana de les últimes dècades i va reivindicar que el teatre com a gènere literari tingués un estatus similar als altres gèneres.

Aquest segon bloc d'exposicions el va tancar la doctora Cristina Badosa, del Seminari Transversal d'Estudis Culturals Catalans de la UPVD, amb «El grup tres Estelles d'Escaro, entre el teatre popular i el teatre clàssic», una aproximació al funcionament del teatre del faubourg en el temps de la Belle Époque a Perpinyà.

Moderat pel doctor Francesc Foguet, del comitè organitzador, es va iniciar el darrer bloc del matí amb la ponència del doctor Josep M. Domingo, del Grup d'Estudi sobre la Literatura del Vuit-cents de la UB, sobre «Joaquim Rubió i Ors. Usos del romanticisme», en què va mostrar aspectes inèdits del romanticisme català i, en especial, de la figura de Joaquim Rubió i Ors entre 1839 i 1843; la ponència va comptar amb una cirereta final en forma d'explicació, contextualització i tall musical per part del musicòleg Francesc Cortés, de la UAB.

Vinyet Panyella, per part de la Societat Rusiñol de la Societat Catalana de Llengua i Literatura (IEC), amb «Rusiñol digital. L'edició de l'obra completa de l'artista total» va presentar amb tot luxe de detalls i suport digital el projecte en curs d'edició digital de l'obra completa, artística i literària, de Santiago Rusiñol.

El matí es va tancar amb la ponència del doctor Joaquim Espinós, del Grup de Recerca de la Literatura Contemporània de la UA, «'Cal viure perillosament': les biografies de Mercè Rodoreda», en què va oferir un estat de la qüestió de les biografies sobre l'autora realitzades per Carme Arnau, Glòria Casals, Mercè Ibarz i Marta Pessarrodona.

Després de dinar, i moderat de nou pel doctor Enric Gallén, es va reprendre la jornada amb un nou bloc de tres ponències. La primera, «Notes sobre l'activitat editorial d'Antoni López Llausàs abans de la guerra civil», va anar a càrrec dels doctors Ramon Pinyol i Manuel Llanas, del grup Textos Literaris Contemporanis de la UVic, i va versar sobre la figura de l'editor Antoni López Llausàs, a partir d'una recerca feta en els llibres del registre mercantil i en el Fons Joan Estelrich, en què es va destacar especialment la trajectòria editorial de López Llausàs, la relació que mantingué amb Joan Estelrich i la seva participació, amb el suport de Francesc Cambó, en la realització del *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra.

Mertixell Talavera, en representació del Grup de Recerca en Ecdòtica de la UB, va continuar amb la ponència «Notícia de l'expedient de censura de *La plaça del Diamant*». Talavera va explicar el descobriment de l'original de *Colometa*, un mecanoscrit de cent cinquanta-vuit pàgines i datat el setembre de 1960, que va ser localitzat a l'Archivo General de la Administración d'Alcalá de Henares, i és el primer estadi redaccional del text que va ser lliurat posteriorment al premi Sant Jordi.

La tercera ponència del bloc, «Joan Oliver, traductor de Txèkhov», va anar a càrrec del doctor Miquel Gibert, del Grup d'Estudis de Traducció, Recepció i Literatura Catalana de la UPF, el qual va descriure les traduccions de Joan Oliver a partir de les versions franceses, i va analitzar la recepció d'*El jardí dels cirerers*, que va estrenar l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (1960).

L'última tanda de comunicacions, moderades pel doctor Francesc Foguet, van comptar amb la participació del doctor Carles Biosca, del Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània de la UAB, amb la ponència «Les traduccions de Ionesco al català», sobre les traduccions catalanes de l'escriptor d'origen romanès, com ara les de Francesc Arno, Ferran Toutain i Jordi Martín Lloret.

La darrera ponència de la jornada, «Les traduccions al català de Marguerite Duras: radiografia d'una mancança», va anar a càrrec de la doctora Lluïsa Cotoner, del grup Estudis de Gènere: Traducció, literatura, història i comunicació de la UVic, en què va fer un repàs de les traduccions de Marguerite Duras a Catalunya, tant en català com en castellà, i va mirar de trobar una explicació als motius de la migradesa de traduccions publicades en llengua catalana en comparació amb les editades en llengua castellana.

Finalment es va procedir al debat sobre el manifest en defensa de l'ensenyament de la literatura, en què es va palesar la precària situació de la docència d'aquest àmbit en tots els nivells educatius, i es va fer un èmfasi especial a la greu situació que es viu actualment al País Valencià i a les Illes Balears i Pitiüses. El resultat d'aquesta discussió és el manifest que reproduïm a continuació i que va ser signat per tots els grups de recerca en literatura catalana presents a la jornada.

Aquesta jornada, tot just encetada, està previst que tingui una periodicitat bianual. La pròxima convocatòria serà el 2014 a Vic, amb la corresponent organització per part dels grups de recerca d'aquesta universitat, Estudis de Gènere: Traducció, literatura, història i comunicació i Textos Literaris Contemporanis.

Les ponències presentades en aquesta jornada seran publicades per l'Institut d'Estudis Catalans i el grup de recerca participants.

PER UNA PRESENCIA DIGNA DE LA LITERATURA A L'ENSENYAMENT

Els sotasignats, coordinadors de grups de recerca sobre literatura catalana contemporània d'arreu dels Països Catalans, redactem aquest manifest alarmats pel greu desprestigi de la literatura a l'ensenyament. No és un fenomen nou ni particular de la nostra cultura, sinó general en el món occidental, resultat d'un llarg procés que ha provocat una disminució dels estudis literaris i una subordinació de la literatura a altres matèries, cada vegada més relegada a una funció subsidiària.

La literatura és l'art d'escriure. En aquesta qualitat forma part dels coneixements que tots els estudiants han de dominar quan completen l'ensenyament obligatori. Si això no s'esdevé, queden desconnectats d'un aspecte bàsic de la transmissió cultural i esdevenen ciutadans incultes, però la raó determinant per a l'estudi de la literatura és que la lectura dels textos literaris més representatius és l'eina més eficaç per al domini de la llengua, el punt de partida imprescindible per aprendre a escriure i a llegir de manera correcta i per comprendre el món. Una expressió escrita fluida, adequada i rica indica un ordre mental sense el qual resulta impossible practicar, amb un mínim de garanties d'èxit, qualsevol activitat intel·lectual. En l'actualitat, hi ha una quantitat alarmant d'estudiants que quan acaben l'ensenyament secundari no saben llegir ni escriure amb correcció, i aquest defecte condiciona no tan sols els que decideixen continuar la formació en els diversos ensenyaments de lletres i humanitats sinó a tothom, sigui quina sigui la seva dedicació professional futura.

Els factors que expliquen que s'hagi arribat a aquesta situació, més greu que en etapes anteriors, són de mena diversa. Els estudis de literatura cada vegada tenen una presència més tangencial en l'ensenyament primari i secundari, fins a l'extrem que en molts centres pràcticament ha desaparegut de les aules o s'ha convertit en un aspecte complementari. Hi contribueix de manera poderosa, po-

sem per cas, la indefinició de l'assignatura en els currículums d'Ensenyament Secundari Obligatori (ESO) i Batxillerat. No hi ha cap curs dedicat específicament a la matèria en l'ESO, i en el Batxillerat la docència s'ha reduït a dues hores lectives a la setmana; per la mateixa reducció s'ha vist afectada la docència de llengua, i aquesta decisió ha desencadenat la conseqüència perversa que en molts centres es dediquen les hores de literatura a l'ensenyament de la llengua, efecte constatable fins i tot en alguns llibres de text. Les proves d'accés a la Universitat reflecteixen aquesta subordinació de la literatura a la llengua i condicionen la preparació de la matèria en el Batxillerat.

Aquesta menysvaloració de la literatura en l'ensenyament mitjà es reproduceix en l'universitari, com es pot comprovar en els plans d'estudis —com els d'Educació, Filologia, Humanitats i Traducció— que l'haurien d'incorporar o li haurien de proporcionar una protagonisme molt més ampli.

Davant aquesta situació de fet, els sotasignats, professors i investigadors de literatura catalana, manifestem que

- a. La literatura necessita un àmbit docent propi més ben definit, articulat i ampli que l'actual.
- b. L'estudi dels clàssics serveix alhora per a aprendre llengua i literatura, i ajuda millor a la formació lingüística que la repetició contínua de la normativa. És imprescindible que la gramàtica no es converteixi en un món a part sinó que condueixi a la construcció correcta de textos. En una frase precisa i lapidària, s'ha escrit que es pot ensenyar llengua prescindint de la literatura, però no és tan segur que se'n pugui aprendre.
- c. La literatura és un camp de treball d'immenses possibilitats per als alumnes.
- d. Resulta imprescindible treballar la redacció i l'expressió escrita dels estudiants, promoure la lectura crítica de models literaris que puguin arribar a imitar inconscientment, treballar la lectura en veu alta i l'aprenentatge de memòria de textos literaris.
- e. S'ha de potenciar de manera específica un ampli coneixement i la lectura habitual de textos de literatura catalana perquè és l'única ocasió en què molts estudiants entraran en relació amb la nostra història literària. Deixar-ho de banda significa tallar la transmissió cultural.

Tot això és especialment important en moments com els actuals d'incorporació a l'àmbit cultural català de masses àmplies de població de procedència molt diversa.

A més de les reflexions que d'aquests punts es deriven per al docents, reclamem dels responsables de la política d'ensenyament les mesures següents:

1. Que s'introdueixi la literatura com a matèria amb temps específic assignat durant tot l'ESO.

2. Que s'incrementi el temps de docència que es dedica a la llengua i a la literatura catalanes, amb un mínim de tres hores per setmana.
3. Que la literatura sigui avaluada de manera eficient —i no només testimonial, com fins ara— en els exercicis de la matèria comuna de Llengua i Literatura Catalanes de les Proves d'Accés de la Universitat.
4. Que els currículums educatius siguin elaborats per professors en actiu, estretament vinculats a la docència de la llengua i especialment de la literatura catalana, autèntics coneixedors de la realitat de l'ensenyament.
5. Que es controli el compliment que, en les assignatures que correspon, s'hi ensenya realment literatura.
6. Que s'inclougi la formació en literatura en els plans de formació inicial i permanent.
7. Que en les màsters de Formació de Professorat de Secundària que organitzen les universitats es comptabilitzi la Llengua i Literatura Catalanes com a especialitat pròpia i no pas en un bloc amb Llengua i Literatura Espanyoles.
8. Que es promogui la unitat literària de totes les variants de la llengua catalana.
9. Que des de les administracions s'afavoreixin i es potenciïn les activitats extraescolars que acostin els estudiants al fet literari.
10. Que es garanteixi i s'afavoreixi institucionalment la recerca en literatura catalana.

El «Dictamen sobre la situació de la literatura catalana en l'ensenyament secundari» (2007), redactat per Jaume Aulet i Pere Martí i assumit pel Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, advertia que és a l'educació obligatòria on es lliuren les més decisives batalles contra la barbàrie i el buit. Com a societat avançada i com a cultura que ha de defensar la seva identitat no ens podem permetre perdre-les contínuament, ni que la brillant literatura de la nostra nació quedi relegada a un paper testimonial en l'àmbit universitari. L'estudi i la pràctica de la literatura són imprescindibles per aconseguir un país modern amb ciutadans ben formats i cultes.

Montserrat BACARDÍ (Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona)

Cristina BADOSA (Seminari Transversal d'Estudis Culturals Catalans de la Universitat de Perpinyà)

Enric BALAGUER (Grup de Recerca de la Literatura Contemporània de la Universitat d'Alacant)

Glòria BORDONS (Grup de Recerca Poció, Poesia i Educació de la Universitat de Barcelona)

Rosa CABRÉ (Grup d'Estudi sobre la Literatura del Vuit-cents de la Universitat de Barcelona)

- Jordi CASTELLANOS (Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona)
- Francesc FOGUET (Grup de Recerca en Arts Escèniques de la Universitat Autònoma de Barcelona)
- Enric GALLÉN (Grup d'Estudis de Traducció i Recepció en la Literatura Catalana de la Universitat Pompeu Fabra)
- Pilar GODAYOL (Estudis de Gènere: Traducció, literatura, història i comunicació de la Universitat de Vic)
- Jordi MALÉ (Grup de Recerca Aula Màrius Torres de la Universitat de Lleida)
- Josep MURGADES (Grup de Literatura Catalana Contemporània de la Universitat de Barcelona)
- Vinyet PANYELLA (Societat Rusiñol de la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'Institut d'Estudis Catalans)
- Ramon PINYOL (Textos Literaris Contemporanis de la Universitat de Vic)
- Margalida PONS (Grup de Recerca sobre Literatura Contemporània: Estudis Teòrics i Comparatius de la Universitat de les Illes Balears)
- Vicent SIMBOR (Grup de Literatura Catalana Contemporània de la Universitat de València)
- Magí SUNYER (Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana de la Universitat Rovira i Virgili)
- Caterina VALRIU (Grup d'Estudis Etnopoètics de la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'Institut d'Estudis Catalans)

Adhesions

Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, Coordinadora d'Estudis Universitaris de Filologia Catalana, Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català, Grup de Literatura Catalana Contemporània de la Universitat de Girona (Xavier Pla), Grup de Recerca de Literatura Catalana Medieval de la Universitat d'Alacant (Rafael Alemany), Grup de Recerca Hermeneia de la Universitat de Barcelona (Laura Borràs), Institució de les Lletres Catalanes, PEN Català, Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Xarxa Vives d'Universitats